

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet har den 23 mars 2000 beslutat bereda socialutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1999/2000:81 Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering jämte motioner i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Socialutskottet begränsar sitt yttrande till motionerna 1999/2000:Ub25 (m) yrkande 2 och 1999/2000:Ub29 (s) yrkande 1 delvis samt avsnitt 5.3 i propositionen.

Socialutskottet

Propositionens huvudsakliga innehåll

Regeringen lämnar i propositionen förslag till en ny myndighetsstruktur för forskningsfinansiering. Enligt förslaget skall tre nya forskningsråd och en ny myndighet för finansiering av forskning och utvecklingsarbete inrättas. Ett av de föreslagna nya forskningsråden är Vetenskapsrådet. De två andra forskningsråden föreslås vara områdesinriktade och avse dels sociala frågor och arbetsliv, dels miljö, lantbruk och samhällsplanering. Regeringen föreslår vidare att en FoU-myndighet inrättas för behovsstyrd forskning och utvecklingsarbete till stöd för innovationssystemet och en hållbar utveckling och tillväxt.

Vetenskapsrådet

Propositionen

Vetenskapsrådet skall överta de ansvarsområden som i dag handhas av Forskningsrådsnämnden, Humanistiskt-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, Medicinska forskningsrådet, Naturvetenskapliga forskningsrådet och Teknikvetenskapliga forskningsrådet. Till följd härav föreslås att dessa myndigheter avvecklas.

Vetenskapsrådets främsta uppgift skall enligt propositionen vara att stödja grundläggande, nyfikenhetsbaserad forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden. Vetenskapsrådet skall ges denna

renodlat kvalitetsfrämjande uppgift eftersom den fria, nyfikenhetsbaserade forskningen har en central roll som grund för annan forskning.

Regeringen anser att Vetenskapsrådet härutöver bör åläggas uppgifter av mer övergripande karaktär. Vetenskapsrådet bör därför ha ett särskilt ansvar för att i ett internationellt perspektiv upprätthålla kvaliteten på den svenska forskningen och främja förnyelse och rörlighet inom forskningen. Av detta följer att Vetenskapsrådet, på eget initiativ eller tillsammans med ämnesråden, kontinuerligt genom internationella utvärderingar bör undersöka kvaliteten inom forskningen och vidta adekvata åtgärder till följd av utvärderingarnas resultat. Rådet bör enligt propositionen även ha ett nationellt ansvar för att i samverkan med universitet och högskolor åstadkomma en effektiv profilering av forskningen samt för att skapa goda forskningsmiljöer för den svenska forskningen. Genom den grundläggande fria forskningens betydelse som bas för annan kunskapsutveckling kommer Vetenskapsrådet att utgöra kärnan i den nya forskningsfinansieringsorganisationen och vara av stor betydelse för utvecklingen inom alla samhällssektorer och politikområden. En angelägen uppgift för Vetenskapsrådet är enligt regeringen att ansvara för övergripande policyfrågor rörande hela dess verksamhetsområde. Rådet bör enligt propositionen kraftfullt verka för förnyelse inom den svenska forskningen. I detta ligger att med olika medel verka för flexibilitet i systemet, bl.a. genom omprioriteringar inom och mellan ämnesråden så att nya forskningsinriktningar och unga forskare kan ges stöd. Rådet bör även kunna stödja sådan icke etablerad forskning som har en stor potential att vara nyskapande – dvs. att stödja riskprojekt i större utsträckning än vad som sker i dagens forskningssystem.

Ytterligare en viktig uppgift för Vetenskapsrådet är enligt propositionen att ta initiativ till och åstadkomma kraftsamling kring vissa breda forsknings-satsningar. Rådet bör härvid kunna ge ett kraftfullt stöd till forskargrupper med särskild kompetens.

Regeringen avser vidare att inom Vetenskapsrådet inrätta tre ämnesråd med ansvar för att främja och stödja forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom sina verksamhetsområden. Ett av dessa, ämnesrådet för medicin, bör enligt förslaget ansvara för medicinsk forskning inklusive vårdvetenskap, odontologi och farmaci. Regeringen anför att i ämnesrådets arbetsuppgifter bör ligga att tillsammans med universitet och högskolor bevaka den svenska och internationella forskningens utveckling och bygga upp svensk forskning inom områden av särskild betydelse. Strategiska avvägningar inom ansvarsområdet är vidare en angelägen uppgift för ämnesråden.

Forskningsrådet för sociala frågor och arbetsliv

Propositionen

Forskningsrådet för sociala frågor och arbetsliv bör enligt förslaget överta de ansvarsområden som handhas av Socialvetenskapliga forskningsrådet och delar av de ansvarsområden som handhas av Rådet för arbetslivsforskning. Socialvetenskapliga forskningsrådet föreslås till följd härav avvecklas.

Rådet för sociala frågor och arbetsliv skall främja en betydelsefull grundforskning och tillämpad forskning inom socialvetenskap, socialpolitik, familjepolitik och folkhälsovetenskap. Rådet övertar även det särskilda samordningsansvar som ålagts Socialvetenskapliga forskningsrådet vad gäller forskning om äldre, handikapp, socialvetenskaplig alkoholforskning samt internationell migration och etniska relationer. Rådet skall även främja forskning om barns situation och uppväxtvillkor.

Forskningsrådet för sociala frågor och arbetsliv skall enligt propositionen dessutom stödja forskning vid universitet och högskolor samt vid forskningsinstitut. Regeringen anför även att rådet måste samverka med andra forskningsfinansiärer och att det är särskilt viktigt att rådet utvecklar en nära samverkan med den nya FoU-myndigheten. I propositionen anføres vidare att det är viktigt att det nya rådet fortsätter att utveckla samverkan med dels myndigheter under Socialdepartementet som inom ramen för sina förvaltningsanslag finansierar forskning till stöd för den egna verksamheten, dels andra angränsande aktörer.

Regeringen anför att det nya forskningsrådet för sociala frågor och arbetsliv skall ha en god överblick över hur forskningen utvecklas, fortlöpande utvärdera kvalitet och identifiera brister i olika avseenden samt på olika sätt initiera och stödja angelägen forskning inom sitt ansvarsområde. Ett viktigt inslag är därvid att i samråd med andra berörda forskningsfinansiärer ta fram forskningsprogram som speglar angelägna forsknings- och utvecklingsbehov och som möjliggör slagkraftiga insatser.

Motion

I motion Ub25 av Bo Lundgren m.fl. (m) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett svenskt "National Institute of Health" (yrkande 2). Motionärerna, som anser att något sammanhållet vetenskapsråd inte behöver inrättas, anför att forskning rörande biomedicin, hälso- och sjukvård, beteendevetenskap, social omsorg samt arbetsmiljö under lång tid i huvudsak har varit ämnesinriktad och projekten varit begränsade till sin inriktning och omfattning. I takt med att nya metoder, nya vetenskapliga synsätt och arbetssätt vuxit fram och införts har emellertid de traditionella gränssnitten mellan biomedicin, social- och arbetsvetenskap, beteendevetenskap och humaniora blivit alltmer suddiga. De nya medicinska och tekniska landvinningarna inom hälso- och sjukvården ställer krav på att beteendevetare och humanister knyts till projekten för att hantera svåra etiska frågeställningar och prioriteringar, anför det. Detta ställer i sin tur krav på nya sätt att ytterligare underlätta samarbetet mellan olika forskningsdiscipliner. Enligt motionärerna är det av avgörande betydelse att Sverige ger ökat stöd till den bästa forskningen. Återväxten av forskare måste tillgodoses och kreativa forskningsmiljöer av internationell klass skapas. Detta sammantaget bildar enligt motionärerna bakgrunden till förslaget att införa ett svenskt "National Institute of Health" efter amerikansk förebild. Ett sådant "institut" för medicin och hälsa skall ha till uppgift att skapa bästa möjliga förutsättningar för ny banbrytande kunskap inom hela hälsoområdet. För att på ett optimalt sätt kunna fullt ut tillvarata den potential som finns inom medicin,

bioteknik, hälso- och sjukvård, beteendevetenskap, social omsorg och arbetsmiljö samt informationsteknologi föreslår motionärerna att de myndigheter som i dag inom de statliga forskningsfinansieringssystemen var och en för sig svarar för olika delar av denna forskning bör integreras inom ramen för det föreslagna institutet. Motionärerna föreslår med anledning härav bl.a. att de resurser som i dag hanteras av Medicinska forskningsrådet, Socialvetenskapliga forskningsrådet, en stor del av Rådet för arbetslivsforskning och delar av Forskningsrådsnämnden samlas.

Socialutskottets bedömning

Den i propositionen föreslagna nya organisationen för forskningsfinansiering innebär enligt utskottets mening att förutsättningarna för kraftfulla forskningssatsningar inom t.ex. hälso- och sjukvårdens område förbättras jämfört med nuvarande organisationsstruktur. Utskottet delar således inte motionärernas farhågor i motion Ub25 (m) att den föreslagna ordningen med ett vetenskapsråd och två områdesinriktade forskningsråd skulle motverka möjligheterna till kraftsamling inom viktiga fält inom hälso- och sjukvården eller på annat sätt försämra utsikterna för en framgångsrik utveckling av forskningen inom det samlade hälsoområdet.

Med hänvisning till det anförda anser socialutskottet att utbildningsutskottet bör avstyrka motion Ub25 (m) yrkande 2.

Socialutskottet ställer sig bakom avvecklingen av Socialvetenskapliga forskningsrådet samt vad som föreslås beträffande ett nytt forskningsråd för sociala frågor och arbetsliv i avsnitt 5.3 i propositionen.

En myndighet för forskning och utveckling

Propositionen

Enligt regeringen har den nya FoU-myndigheten, som inrättas under Näringsdepartementet, till uppgift att initiera och finansiera behovsstyrd FoU till stöd för det svenska innovationssystemet och en hållbar utveckling och tillväxt. Verksamheten skall omfatta stöd till FoU inom bl.a. teknik, transporter, kommunikation, arbetsliv och arbetsmarknad liksom uppgiften att verka för att ny kunskap tas till vara och omsätts i produkter, processer, tjänster, ett utvecklande arbetsliv, regelverk etc. Verksamheten skall svara såväl mot näringslivets som mot delar av det övriga samhällets behov. Områdena informationsteknologi och IT-tillämpning kommer under de närmaste åren att vara särskilt betydelsefulla. FoU-myndighetens verksamhet skall på bästa sätt bidra till att försörja näringslivet och relevanta sektorer med kunskap samt till att bygga upp och utveckla ett modernt och effektivt innovationssystem som främjar en hållbar utveckling och tillväxt. Myndigheten skall utveckla ett arbetssätt som kan hantera de skilda behov som olika FoU-områden har. FoU-myndigheten bör överta de ansvarsområden som handhas av Kommunikationsforskningsberedningen och de FoU-finansierande delarna av Närings- och teknikutvecklingsverkets verksamhet.

I motion Ub29 av Per-Erik Granström m.fl. (s) begärs ett tillkännagivande av vad i motionen anförts om statens roll och ansvar i samband med landstingens och kommunernas egen FoU (*yrkande 1 delvis*). Motionärerna anför att landstingen och kommunerna i dagens decentraliserade samhälle i ökad utsträckning har börjat ta ansvar för att i eget utvecklingsarbete omsätta forskningsresultat i praktisk verklighet. Vissa delar av den offentliga verksamheten faller enligt motionärerna inom den nya FoU-myndighetens ansvarsområde. De ”mjuka” offentliga verksamheterna, som utgör huvuddelen av de ca 500 miljarder kronor som kommunsektorn omsätter, har emellertid sina särdrag och specifika villkor. Även om synsätt från den samverkan forskning–näringsliv som behandlas i propositionen är tillämpliga krävs särskilda överväganden om lämpliga former och organ för att uppnå motsvarande effekter på kvalitet och kostnader inom områden som vård, omsorg och skola. Regeringen bör snarast utreda dessa frågor och återkomma till riksdagen med erforderliga förslag.

Tidigare behandling m.m.

Enligt 26 b § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) skall landstingen och kommunerna medverka vid finansiering, planering och genomförande av kliniskt forskningsarbete på hälso- och sjukvårdens område samt av folkhälsovetenskapligt forskningsarbete. Enligt lagrummet som infördes den 1 januari 1997 skall landstingen och kommunerna i dessa frågor, i den omfattning som behövs, samverka med berörda universitet och högskolor.

Frågan om ansvaret för kliniskt forsknings- och utvecklingsarbete har behandlats av utskottet i *betänkande 1996/97:SoU6 Forskning inom Socialdepartementets verksamhetsområde*. Betänkandet som behandlade dels proposition 1996/97:5 Forskning och samhälle, dels ett antal motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 1996, ledde fram till att det ovan redovisade lagstadgandet infördes i hälso- och sjukvårdslagen. I sin bedömning (s. 34 och 35) anförde utskottet bl.a. följande:

Utskottet har tidigare uttalat att den tillämpade kliniska forskningen är ett gemensamt ansvar för staten och sjukvårdens huvudmän. Utskottet delar regeringens inställning att det är nödvändigt att i lag klargöra att sjukvårdshuvudmännen har ett ansvar att bedriva kliniskt forskningsarbete på hälso- och sjukvårdens område liksom folkhälsovetenskapligt forskningsarbete. De föreslagna lagändringarna avser således endast att bekräfta vad som redan gäller. Omfattningen och inriktningen av den av landstingen finansierade FoU-verksamheten bestäms enligt propositionen av sjukvårdshuvudmännen. Enligt utskottets mening innebär förslagen att förutsättningarna för den tillämpade kliniska forskningen förbättras. Någon risk för att kvaliteten hos forskningen försämras genom förslagen finns inte. Till sjukvårdshuvudmännens ansvar hör även att bedriva utvecklingsverksamhet. Utskottet är ense med regeringen om att det ligger i sakens natur att sjukvårdshuvudmännen som en del av sitt ansvar för att tillhandahålla en god hälso- och sjukvård engagerar sig i utvecklings- och utvärderingsarbete. Någon reglering i lag av detta ansvar behövs inte. Utskottet instämmer även i värdet av samverkan

mellan sjukvårdshuvudmännen och berörda universitet och högskolor, vilket betonas genom de föreslagna lagändringarna – – –.

1999/2000:SoU6y

Av *budgetpropositionen för år 2000 (utg.omr. 9 s. 45 f.)* framgår att regeringen avser att skapa en ny struktur för det nationella stödet till vårdens och omsorgens utvecklingsarbete. Regeringen anför bl.a. följande:

Ett nationellt råd för vårdpolitik inrättas i vilket staten, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet deltar. Rådet skall vara forum för en kontinuerlig dialog mellan staten och huvudmännen i angelägna vård- och omsorgsfrågor. Ansvarsområdet bör omfatta landstingens hälso- och sjukvård samt kommunernas vård och omsorg. Rådet skall ta initiativ till och finansiellt stödja nationella program för utvecklingsarbete inom vård och omsorg. – – –. Kommunerna har genom ett antal reformer under 90-talet fått ett allt större ansvar för hälso- och sjukvård. Mot den bakgrunden är det en uppenbar svaghet att kommunerna stått utanför det samarbete – bl.a. i form av Spris – som sedan lång tid funnits mellan staten och landstingen via Landstingsförbundet när det gäller att stimulera utvecklingsarbete i vården. Det finns enligt regeringen stora behov av att huvudmännen, kommuner och landsting, tillsammans finner former för det gemensamma ansvar som finns för vårdens utveckling – – –. Hälso- och sjukvården är en utpräglad kunskapsorganisation med en kunskapsmassa som är både bred och djup. Det har på senare tid också framstått allt klarare att utvecklingsarbetet inom vården bör föras närmare huvudmännen och bedrivas i former som engagerar dem som skall införa och använda resultaten av utvecklingsarbetet. Det är vidare nödvändigt att i ett land av vår storlek tillvarata den kompetens som finns över hela landet. Det finns ett stort värde i att skapa förutsättningar som gör att t.ex. universitet och högskolor involveras och kan bidra till att stärka utvecklingen av vård och omsorg med tvärvetenskaplig kunskap. Mot denna bakgrund bör ytterligare en viktig uppgift för rådet vara att ta initiativ till och finansiellt stödja nationella program för utvecklingsarbete inom vården och omsorgen. Programmen bör läggas ut på regionala kunskapscenter eller till samverkansorgan för olika regioner och bedrivas i samarbete med t.ex. universitet, högskolor och andra FoU-enheter. Rådet bör efter redovisning av behov och sin egen bedömning ta ställning till angelägna utvecklingsområden. Redovisning av behov bör ske genom en systematisk värdering av de förslag och idéer som lämnas av kommuner och landsting, olika myndigheter, institutioner samt andra aktörer. Behovsbedömningen skall sammanfattas till ett program som bedrivs under en viss tidsperiod. Programmets innehåll skall specificeras av rådet. Där skall syfte och mål anges, bl.a. med avseende på det kunskapsinnehåll som man vill utveckla, hur spridningen av kunskap skall ske, vilken finansiering som står till förfogande och vilken kompletterande sådan som behövs. Ett kunskapscenter bör omfatta minst en forskningsinstitution. Verksamheten skall ha ett tvärvetenskapligt anslag. Vidare bör kommuner och landsting medverka samt involveras i dialogen mellan forskning och utveckling och den praktiska tillämpningen. Den organisatoriska formen för ett kunskapscenter är av mindre betydelse. De verksamheter som startas skall löpande utvärderas.

Från Landstingsförbundet har inhämtats att det Nationella rådet för vårdpolitik nu har inrättats och att ett första, tillika konstituerande, sammanträde har hållits den 17 mars 2000.

Den 1 januari 1997 infördes en ändring i hälso- och sjukvårdslagen av innebörd att sjukvårdshuvudmännen bl.a. skall medverka vid finansiering, planering och genomförande av kliniskt forskningsarbete på hälso- och sjukvårdens område. Vidare har ett nationellt råd för vårdpolitik, med företrädare för staten, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet nyligen inrättats. Rådet har bl.a. en sådan samordnande funktion som efterlyses i motion Ub29 (s) yrkande 1 delvis.

Socialutskottet bedömer att motionsyrkandet är åtminstone delvis tillgodosett med det anförda.

Stockholm den 26 april 2000

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

I beslutet har deltagit: Ingrid Burman (v), Susanne Eberstein (s), Margareta Israelsson (s), Rinaldo Karlsson (s), Leif Carlson (m), Hans Karlsson (s), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Conny Öhman (s), Elisebeht Markström (s), Rolf Olsson (v), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Thomas Julin (mp), Kenneth Johansson (c), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m) och Ester Lindstedt-Staaf (kd).

Avvikande mening

Vetenskapsrådet och Forskningsrådet för sociala frågor och arbetsliv

Leif Carlson, Hans Hjortzberg-Nordlund, Cristina Husmark Pehrsson och Lars Elinderson (alla m) anser att utskottets bedömning under rubrikerna Vetenskapsrådet samt Forskningsrådet för sociala frågor och arbetsliv bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet har forskning rörande biomedicin, hälso- och sjukvård, beteendevetenskap, social omsorg samt arbetsmiljö under lång tid i huvudsak varit ämnesinriktad och projekten varit begränsade till sin inriktning och omfattning. I takt med att nya metoder, nya vetenskapliga synsätt och arbetssätt vuxit fram och införts har emellertid de traditionella gränssnitten mellan biomedicin, social- och arbetsvetenskap, beteendevetenskap och humaniora blivit alltmer suddiga. Detta ställer krav på nya sätt att ytterligare underlätta samarbetet mellan olika forskningsdiscipliner. Utskottet anser också att det är av avgörande betydelse att Sverige ger ökat stöd till den bästa forskningen, att återväxten av forskare tillgodoses, och att kreativa forskningsmiljöer av internationell klass skapas. Detta sammantaget bildar enligt utskottet bakgrunden till att ett svenskt National Institute of Health efter

amerikansk förebild bör införas. Ett sådant institut för medicin och hälsa skall ha till uppgift att skapa bästa möjliga förutsättningar för ny banbrytande kunskap inom hela hälsoområdet. För att på ett optimalt sätt kunna fullt ut tillvarata den potential som finns inom medicin, bioteknik, hälso- och sjukvård, beteendevetenskap, social omsorg och arbetsmiljö samt informationsteknologi bör de resurser som i dag hanteras av Medicinska forskningsrådet, Socialvetenskapliga forskningsrådet, en stor del av Rådet för arbetslivsforskning och delar av Forskningsrådsnämnden samlas och integreras inom ramen för det föreslagna institutet. Ett sådant institut skulle bli en stark forskningsfinansierare med ansvar för hela det samlade hälsovetenskapliga spektret. Något sammanhållet vetenskapsråd behövs inte med detta förslag.

Utskottet anser att riksdagen med anledning av motion Ub25 (m) yrkande 2 bör ge regeringen detta till känna.